

УДК 631.16:658.14.02

Фоміних В.І.*старший викладач кафедри фінансів
суб'єктів господарювання та страхування
Університету митної справи та фінансів***Безпалова Д.І.***студентка
Університету митної справи та фінансів***Довгопола А.Д.***студентка
Університету митної справи та фінансів*

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

У статті наведено загальне визначення поняття фінансових ресурсів як економічної категорії на основі систематизації підходів до його тлумачення. Розкрито сутність фінансових ресурсів підприємства. Наведено класифікацію джерел їх формування на мікро- та макрорівнях.

Ключові слова: фінансові ресурси, грошові кошти, капітал, господарська діяльність, рівень прибутковості, рентабельність.

Фоміних В.И., Безпалова Д.И., Довгопола А.Д. АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье приведено комплексное определение понятия финансовых ресурсов как экономической категории на основе систематизации подходов к его толкованию. Раскрыта сущность финансовых ресурсов предприятия. Приведена классификация источников их формирования на микро- и макроуровне.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, денежные средства, капитал, хозяйственная деятельность, уровень доходности, рентабельность.

Fominikh V.I., Bezpalova D.I., Dovgopola A.D. ASPECTS OF FORMATION AND USE OF THE FINANCIAL RESOURCES OF THE ENTERPRISE

The article includes a comprehensive definition of the concept of financial resources as an economic category based on the systematization of approaches to its interpretation. The essence of financial resources of the enterprise is revealed. The classification of the sources of their formation at the micro- and macrolevel is given.

Keywords: financial resources, cash, capital, economic activity, rate of return, profitability.

Постановка проблеми. Рано чи пізно керівники підприємства стикаються з проблемами управління фінансовими ресурсами: з'ясується, що показники і процедури, що використовувалися раніше для планування діяльності підприємства, наприклад, обсяг виробленої продукції, не дають йому змоги успішно конкурувати через високу собівартість продукції, і поява конкурентів не тільки починає перешкоджати отриманню звичних прибутків, але і зводить іноді прибуток до нуля. Є розуміння того, що на підприємстві необхідно змінювати систему управління, знижувати витрати, більш ефективно управляти фінансовими ресурсами. Питання в тому, як це зробити. Як підрахувати істинну собівартість виду продукції, як спланувати закупівлю, в удосконалення яких процесів насамперед необхідно інвестувати кошти тощо?

Аналіз останніх статей і публікацій. Досліджуючи концепцію фінансових ресурсів, вчені в основному визначають її в контексті грошових фондів, що управляються державою, організаціями, підприємствами та людьми. Сутність та роль фінансових ресурсів вивчаються на рівні держави та підприємства. Поняття державного фінансування досліджено багатьма місцевими дослідниками, такими як В. Андрющенко, В. Базилевич, С. Буковина, О. Василик, Ю. Дяченко, Т. Єфименко, В. Зайчикова, А. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, С. Лондар, В. Опарін, К. Павлюк, Д. Положенко, А. Соколовська, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій та інші. Дослідження фінансових ресурсів на мікрорівні було зроблено такими вченими, як В. Білик, А. Бандурка, Л. Буряк, В. Гринькова, Л. Зятковська, Г. Кіреєць, М. Круцька, Л. Лактіонова,

В. Опарін, А. Павлов, О. Поддєрьогін, О. Філімоненков, С. Хачатурян та інші.

Постановка завдання. На основі визначеної проблеми можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в систематизації наукових підходів до поняття та ролі фінансових ресурсів підприємства, їх формування та необхідності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перехід до ринкової економіки визначає зростання ролі фінансів у діяльності підприємств у економічній системі. В організації фінансових компаній визначаються особливості галузі, характер виробництва та рівень технології, специфіка процесу, склад та структура виробничих витрат, вплив кліматичних факторів на виробництво. У процесі здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства стикаються з питанням формування такої кількості фінансових ресурсів, яка б могла сприяти підвищенню ефективності функціонування підприємства, забезпечити його платоспроможність та ліквідність. У системі основних економічних ресурсів важлива роль належить фінансовим ресурсам, їх достатня наявність – необхідна умова успішного функціонування будь-якого підприємства.

Сутність фінансових ресурсів розкривається через вивчення їх структури як сукупності власного, запозиченого, а також залученого грошового капіталу, який використовується підприємством у процесі здійснення господарської діяльності і слугує джерелом формування активів та отримання відповідного доходу від їх використання [1].

Дослідники фінансових ресурсів на рівні підприємства встановили три підходи до їх суті:

1) фінансові ресурси, виражені у готівкових грошах;

2) фінансові ресурси, виражені у вигляді коштів;

3) поєднання двох вищезгаданих підходів.

Основна відмінність між грошовими та фондовими формами фінансових ресурсів – це необхідність використання цільового призначення. Компанія використовує грошові кошти для виконання зобов'язань перед бюджетом. І фінансові ресурси у формі фонду беруть участь у підприємницькій діяльності. Якщо сума коштів компанії переважає суму грошей, то це вказує на наявність фінансових зобов'язань.

О. Поддєрьогін визначає фінансові ресурси як гроші, які є в розпорядженні компанії і включають грошові кошти та гроші, які не використовуються у фонді [2, с. 10].

В. Опарін стверджує, що фінансові ресурси виражають суму грошей, тобто спрямовуються на фіксовані та поточні активи компанії. Дослідник пропонує використовувати фінансові ресурси для аналізу та оцінки фінансового потенціалу підприємств, оскільки вони вказують на здатність підприємства до витрат на прибуток [3, с. 79].

За словами Л. Зятковської, фінансові ресурси підприємств розуміються як гроші з метою використання, породжені у процесах розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту, створеного на цьому підприємстві, яким він володіє або управляє [4, ст. 149].

Відсутність єдиного підходу до визначення фінансових ресурсів на рівні підприємства у вищезазначених дослідженнях свідчить про невідповідність у розумінні принципів функціонування ринкової економіки в Україні.

Фінансові ресурси підприємства мають три основні функції: формування, підтримання оптимальної структури та збільшення виробничих потужностей підприємства, забезпечення поточної фінансово-господарської діяльності, забезпечення участі компанії у реалізації соціальної політики.

Джерелами формування фінансових ресурсів підприємства є власний капітал та позиковий капітал. Власні ресурси підприємство формує в результаті здійснення господарської діяльності, і вони знаходяться в розпорядженні підприємства в будь-який момент часу. Тому їх становить власний капітал, до складу якого входять статутний капітал, резервний капітал, додатковий капітал та нерозподілений прибуток. Позикові джерела знаходяться у розпорядженні підприємства на тимчасовій та платній основі, залучаються для досягнення поставлених цілей і включають в себе довгострокові та поточні зобов'язання.

Особливістю власних фінансових ресурсів підприємства є легкість і швидкість залучення порівняно із запозиченими. Ще однією позитивною рисою власних ресурсів є їх здатність забезпечувати потрібний рівень фінансової стійкості, тим самим зменшуючи ймовірність виникнення ризику втрати платоспроможності.

Для стабільної діяльності підприємства велике значення має формування в максимальних обсягах внутрішніх власних фінансових ресурсів. Ці ресурси формуються за рахунок чистого прибутку підприємства, амортизаційних відрахувань на відновлення вартості, виторгу від реалізації власного майна підприємства, дооцінки вартості товарних запасів та інших джерел.

Формування і раціональне використання фінансових ресурсів здійснюється у процесі фінансової

діяльності підприємства, в результаті якої постійно відбуваються зміни в розмірах і структурі засобів, що залучаються із внутрішніх і зовнішніх джерел. Розмаїття чинників макро- і мікросередовища підприємства, їх динамічність вимагають безперервного впливу на фінансові ресурси з метою раціонального використання і поліпшення фінансового стану підприємства.

Основною метою формування фінансових ресурсів підприємства є абсолютне задоволення його фінансових потреб, які забезпечують передбачені темпи його стійкого розвитку в наступному періоді.

У сучасних умовах управління формуванням фінансових ресурсів підприємства є досить складним завданням. Перед керівництвом постають проблеми вибору джерела фінансування, ефективного та цілеспрямованого використання коштів, своєчасного погашення зобов'язань підприємства тощо. Вирішення цих питань зумовлює необхідність планування потрібного обсягу фінансових ресурсів у перспективі, визначення оптимального співвідношення власних та залучених коштів, а також мінімізації вартості їх залучення, тобто оцінювання вартості кожного джерела залучення і вибір найвигіднішого.

У процесі формування фінансових ресурсів підприємств важливу роль відіграє їх збалансованість і визначення оптимальної структури їх джерел. Проте, як свідчить практика, їх структура постійно змінюється під впливом різноманітних факторів, таких як зростання питомої ваги коштів, залучених із зовнішніх джерел, і насамперед частки кредиторської заборгованості, яка спричиняє систему неприємств та приводить до зниження інвестиційних можливостей підприємницьких структур. Встановлення оптимального співвідношення фінансових ресурсів впливає на вирішення питання підвищення ринкової вартості підприємства і залежить від чистої рентабельності власних коштів та норми розподілу прибутку на дивіденди.

Достатній розмір фінансових ресурсів забезпечує фінансову стійкість, платоспроможність, стабілізацію обсягів виробництва, а також можливість його розширення, достатній рівень забезпечення організації матеріальними ресурсами, а отже, здатність у процесі виробництва відшкодувати авансовані фінансові ресурси в обсягах, що не будуть поступатися використаним.

На стратегічному рівні в процесі фінансового управління повинні розв'язуватися проблеми формування фінансових ресурсів і їх раціонального розміщення, забезпечення необхідним обсягом фінансових ресурсів діяльності підприємства, що може істотно вплинути на структуру і розмір активів і пасивів бухгалтерського балансу та фінансовий стан підприємства. На тактичному рівні управління фінансовими ресурсами підприємств необхідно забезпечити взаємозв'язок стратегічних цілей підприємства і його поточної діяльності.

У процесі оперативного управління здійснюються заходи щодо розподілу, ефективного використання і контролю наявних фінансових ресурсів для забезпечення поточної діяльності підприємства в межах виконання короткострокових і середньотермінових планів.

Сукупність ресурсів підприємства створює базу формування його ресурсного потенціалу, оскільки система ресурсів більшою мірою належить до опису потоків ресурсів, що використовуються у виробничому процесі, тоді як ресурсний потенціал передбачає насамперед наявність джерел ресурсів.

До складу ресурсного потенціалу входять запаси природних, матеріальних, фінансових, інформаційних ресурсів та населення. Категорія ресурсного потенціалу потрібна для оцінки можливостей майбутнього періоду, тому що це враховує спрямування, розширення, поповнення і відтворення джерел ресурсів.

Поняття «потенціал підприємства» в економічній літературі дуже поширене у зв'язку з важливістю визначення можливостей отримання джерел ресурсів, їх розвитку. Більшість науковців дотримується твердження, що ресурсний потенціал як поняття пов'язаний із формуванням та ефективним використанням ресурсів. За висновками О.С. Віханського, «процес формування і мобілізації ресурсів починається з того, що механізм використання ресурсного потенціалу організації приводиться у відповідність із наявною стратегією. Для цього вище керівництво повинно привести характер і напрям діяльності функціональних підрозділів у відповідність із завданнями реалізації стратегії» [6, с. 57]. У А.Г. Фонові «ресурсний потенціал являє собою сукупність запасів і пов'язаний насамперед із характеристикою джерел ресурсів» [7, с. 37].

Досить раціональною на сучасному етапі є концепція, яка стверджує, що ресурсний потенціал підприємства – це його економічні можливості (засоби виробництва, запаси, джерела ресурсів – наявні або які можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані) для досягнення встановлених цілей. Тобто економічна здатність підприємства забезпечувати досягнення намічених цілей.

До надходжень, які формують фінансові ресурси підприємства, відносять амортизаційні відрахування, стійкі пасиви, виручку від реалізації вибулого майна, цільові надходження (за утримання дітей у дошкільних установах тощо), кошти, отримані за рахунок мобілізації внутрішніх ресурсів у будівництві, внески членів трудового колективу, страхові відшкодування за ризиками, що настали, ресурси, що надходять від концернів, асоціацій, галузевих структур, кошти з бюджетів та позабюджетних фондів.

Найбільш значні фінансові ресурси можуть бути отримані у вигляді прибутку від виробничо-господарської діяльності підприємства. Будучи економічною категорією, прибуток характеризує фінансовий результат діяльності підприємства. Прибуток відбиває чистий дохід, отриманий у сфері матеріального виробництва. Показник прибутку є показником, що найбільш повно відображає ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства. Отримання виручки господарюючим суб'єктом ще не означає отримання прибутку. Для виявлення результату діяльності необхідно зіставити виручку з витратами на виробництво і реалізацію продукції. Результат, що показує перевищення виручки над повною собівартістю, свідчить про рентабельність роботи підприємства з випуску продукції, тобто в цьому разі ми можемо говорити про прибуток. Основними чинниками, що впливають на зростання прибутку, є збільшення виручки від реалізації продукції (послуг) і зниження собівартості продукції, що випускається.

Значні фінансові ресурси, особливо на новостворюваних та реконструйованих підприємствах, можуть бути мобілізовані на фінансовому ринку. Конкретними формами їх мобілізації можуть бути продаж акцій, облігацій та інших видів цінних паперів, що випускаються окремим підприємством, а також кредитні інвестиції.

Склад фінансових ресурсів, їх обсяги залежать безпосередньо від організаційно-правової форми

та розміру підприємства, виду його діяльності, обсягів виробництва.

Чим більші обсяги виробництва і вища ефективність роботи підприємства, чим більша величина власних фінансових ресурсів, і навпаки. Склад і структура фінансових ресурсів неоднакова в різних галузях економіки. Вони визначаються численними факторами виробничого, економічного та організаційного порядку. Так, у фондоемних галузях промисловості, таких як металургія, машинобудування, переважаючим елементом власних фінансових ресурсів є амортизаційні відрахування. У легкій промисловості та торгівлі значна частка належить валовому і чистому доходу.

Формування фінансових ресурсів підприємства – це складний динамічний процес, орієнтований на максимальну взаємодію із зовнішнім середовищем та забезпечення високоякісного використання. Тому важливо знати, які саме фактори зумовлюють формування складників фінансових ресурсів та впливають на їх збалансованість та ефективність використання.

Вплив фінансів на ефективність господарювання визначається тим, наскільки активно вони стимулюють зростання рентабельності, продуктивності праці, ефективного використання основних і обігових коштів, зниження витрат, підвищення якості продукції та культури обслуговування. Вплив фінансів на ефективність господарювання виявляється насамперед у процесі формування фінансових ресурсів. Особливості фінансів підприємств ресторанного господарства зумовлюються поєднанням процесів виробництва, реалізації та організації споживання готової продукції, що й надає їм рис, притаманних фінансам, промисловості і торгівлі. До принципових особливостей організації виробництва на підприємствах ресторанного господарства належать короткі строки виготовлення й реалізації продукції, і саме це визначає специфіку системи грошових розрахунків, особливості формування фондів, швидкість обігу коштів.

В основу побудови певної системи цих факторів покладено принцип сфери впливу на склад фінансових ресурсів підприємства, відповідно до якого всі фактори поділяють на внутрішні та зовнішні щодо формування та використання фінансових ресурсів [8].

Внутрішні фактори мають несистематичний характер, оскільки вони породжуються діяльністю конкретного підприємства, наприклад, вони характеризуються рівнем передового досвіду фінансової структури компанії; якістю фінансового менеджменту; поточним аналізом ринку; якістю фінансового, податкового та управлінського обліку; роботою з посередницькими організаціями; високоякісним підбором працівників, делегуванням повноважень у межах відповідальності.

Внутрішні фактори, які впливають на обсяги формування фінансових ресурсів, включають:

- стратегію підприємства, для реалізації якої формуються фінансові ресурси;
- фінансовий менеджмент, котрий є механізмом управління рухом фінансових ресурсів підприємства;
- якість організації управління фінансовими ресурсами;
- принципи організації та ведення бізнесу, якими керуються на підприємстві;
- рівень досконалості фінансової структури підприємства;
- загальну оцінку ефективності виробництва та узгодження його з фінансовим планом підприємства тощо.

До зовнішніх факторів, які визначають формування та використання фінансових ресурсів підприємства, належать:

- рівень конкуренції на ринках ресурсів;
- зміна політичного курсу влади та правового поля;
- ступінь розвитку фінансового ринку;
- стан економіки загалом;
- рівень інфляції тощо.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна дійти висновку, що наявність достатніх власних фінансових ресурсів – необхідна умова успішного функціонування та розвитку будь-якої підприємницької структури незалежно від сфери діяльності, галузевого спрямування та організаційно-правового статусу. Високий рівень внутрішнього фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів позитивно впливає на стан відносин між різними суб'єктами господарювання.

Обсяг формування власних фінансових ресурсів визначається рівнем прибутковості операційної діяльності підприємства, розміром використовуваних ним основних фондів і нематеріальних активів; характером амортизаційної політики; приростом обсягів господарської діяльності в майбутньому періоді та іншими чинниками [9].

Доцільно буде визначити державні фінансові ресурси як систему грошових фондів, які накопичуються у процесі формування, розподілу та використання валового внутрішнього продукту та використовуються у процесі економічних відносин між державою, підприємствами та людьми з тим, щоб дати державі можливість виконувати свої функції. Фінансові ресурси суб'єктів господарювання комунальної власності можна визначити як систему економічних відносин, що виникають у процесі формування та використання валового внутрішнього продукту з метою забезпечення ефективного впровадження функцій суб'єктів господарювання комунальної власності для здійснення підтримки та розвитку соціальної інфраструктури [10].

Аналіз підходів до сутності поняття фінансових ресурсів підприємств дає змогу визначити їх як кошти, що знаходяться у розпорядженні компаній

та залучені до їхньої підприємницької діяльності. Вони включають як гроші в фонди, так і позафондові форми.

Огляд фінансових ресурсів як економічної категорії на мікро- та макрорівні дає змогу запропонувати таке визначення: фінансові ресурси являють собою систему економічних відносин між державою, підприємствами та людьми, що склалися у процесі централізованого та децентралізованого формування фондів розповсюдження і використання, щоб дати державі можливість виконувати свої функції, а також для споживання та перетворення на інші типи ресурсів на всіх рівнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Василик О.Д. Державні фінанси України: навч. посібн. / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Вид-во «Вища шк.», 2007. – 383 с.
2. Базилевич В.Д. Державні фінанси: навч. посібн. / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик; за заг. ред. В.Д. Базилевича. – К.: Вид-во «Атика», 2007. – 368 с.
3. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств/ за ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – Вид. 6-те, [перероб. та доп.]. – К.: Вид-во КНЕУ, 2006. – 552 с.
4. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібн. / В.М. Опарін. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К.: Вид-во КНЕУ, 2005. – 240 с.
5. Зятковська Л.І. Методологічні засади фінансового забезпечення підприємств/ Л.І. Зятковська// Фінанси України: журнал. – 2007. – № 6. – С. 148-155.
6. Виханський О.С., Наумов О.І. Менеджмент: Підручник, 3-є вид-во. – М: Гардарика. – 1998.
7. Гриньова Валентина Миколаївна. Фінанси підприємств: Навчальний посібник / Валентина Гриньова, Віра Коюда; М-во освіти і науки України, ХДЕУ. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 431 с.
8. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник / О.Д. Василик. – К.: Вид-во НІОС. – 2001. – 416 с.
9. Фінанси: курс для фінансистів: навч. посібн. / за ред. В.І. Осипцева. – К.: Вид-во «Знання», 2008. – 567 с. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://westudents.com.ua/glavy/102704-113-fnansov-resursi-pdprimstv.html>.
10. Романенко О.Р. Фінанси: навч.-метод. посібн. [для самост. вивч. дисц.]. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.] / О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязюн, А.А. Славкова. – К.: Вид-во КНЕУ, 2003. – 387 с.